

A GOLFTURIZMUS FEJLESZTÉSÉNEK HATÁSAI A FÖLDRAJZI KÖRNYEZETRE A TÖRÖKORSZÁGI BELEK TÉRSÉGÉBEN

KISS RÓBERT

THE IMPACTS OF GOLF TOURISM DEVELOPMENTS ON THE GEOGRAPHIC
ENVIRONMENT IN THE BELEK REGION, TURKEY

Abstract

Golf tourism as part of the physical leisure activities and sport tourism has become more and more popular in the last decades. The current paper outlines the dilemmas and arguments of the golf-related tourism investments started in the 1990's in Belek, Antalya Province, Turkey. These developments were always the target of speculations and environmental disputes no matter whether right or wrong decision had been made by the government and investors. The two sides – developers and environment protectors – had been arguing on environmental issues, meanwhile, local people were not included in the decision making process. The paper also introduces both the physical and human geography of the Antalya–Belek area as the background of these golf investments and emphasizes the particular features of the Belek coast.

Keywords: golf tourism, geographic environment, coastal developments, Belek

Bevezetés

A sporthoz köthető motiváció az egészségtudatos, sportos életmód, valamint az alternatív turizmus fizikai aktivitást igénylő formáinak terjedése egyre jelentősebb szerepet tölt be a szabadidős turizmuson belül (MICHALKÓ G. 2005, BÁNHIDI M. 2006). Napjainkban az egyre növekvő számú, milliokat megmozgató nemzeti és nemzetközi sportrendezvények, bajnokságok a keresleti oldalról, míg az ugyancsak megszorodó sportcélokat szolgáló létesítmények, pályák és múzeumok a kínálati oldalról jelzik a sportolás és az aktív szabadidős fizikai kikapcsolódás iránti igény világszintű növekedését. A sportturizmus és az aktív turizmus egyaránt olyan helyváltoztatást jelent, amely turisztikai motivációra épül, de az előbbi jóval szélesebb kört takar; nemcsak magukat az aktív verseny- és hobbisportolókat, hanem azok kísérőit, illetve az egyes versenyek nézőit, szurkolóit, azaz passzív résztvevőit is magában foglalja. Ebből következően az egyes sportágak esetében külön-külön kell vizsgálni a sporttevékenység térbeli kiterjedését attól függően, hogy turisztikai vagy szabadidős rekreációs tevékenység-e, illetve a motiváció mélysége alapján elsődleges vagy másodlagos cél-e a sport (RÁTZ T. – KISS R. 2006; KISS R. – RÁTZ T. 2007).

A szabadidős turizmuson belül a golfturizmus egyre nagyobb népszerűségnek örvend, mintegy 70 millióan üzik a világon, így a golfozók komoly piaci súlyt képviselnek. Egyes fejlett országokban az aktív turisztikai tevékenység mellett a golfozás egy életforma is, részévé vált a társasági és üzleti életnek is (hivatásturizmus). A korábbi vizsgálatok rámutattak arra, hogy az aktív turizmuson belül a síelés, kerékpározás, lovaglás mellett a golfozás is megjelent, mint a fizikai aktivitással járó szabadidős, illetve sporttevékenység (MICHALKÓ G. 2005). A sporttal foglalkozó piac térbeli kiterjedésének jeleként alakult meg az International Association of Golf Tour Operators (IAGTO), a golfturizmus egyedi utazásszervező szövetsége, amely külön hangsúlyozza a golfozás, mint szabadidős tevékenység jelentőségét. MICHALKÓ G. aktív turizmusra vonatkozó meghatározását (2005: 79) alapul véve a golftu-

rizmus olyan turisztikai tevékenység, amelyben az egyén élményszerzése – elsődlegesen – golfozás vagy annak megtekintése céljából a mindennapi térpályán kívül történik, és mindezt pénzköltéssel párosul. Ebből következik, hogy a golfturista az a személy, akinek elsődleges motivációja a lakhelyén kívüli – általában külföldi – golfdesztinációk felkeresése és az ottani, egymáshoz közeli pályákon való golfozás vagy golfversenynek megtekintése.

A golfturizmus az utóbbi évtizedekben globális méreteket öltött; tanulmányunkban a továbbiakban kis-ázsiai terjedését, illetve annak a földrajzi környezetet érintő hatásait vizsgáljuk, sportföldrajzi tanulmányokra (BÁNHIDI M. 2011) is építve. Az utazási motiváció megléte, a résztvevők fizikai aktivitása, valamint sporttevékenység végzése Törökországon belül az Antalya tartományban fekvő Belek és Kadriye térségében a legjellemzőbb, így a jelen tanulmány is ezzel a régióval foglalkozik.

Az Antalyai-öböl természeti és társadalmi-gazdasági környezete

A Földközi-tenger partján, a Toros déli előterében, Antalya városától keletre a hegy-ségből kilépő, hordalékmozgató tevékenységükben jelentősen visszaeső folyók (köztük az Aksu, Köprü és Manavgat) 50–70 km hosszú, 10–30 km széles síkságot építettek fel (1. ábra). A felső szakaszaikon kanyonokkal tarkított, a vadvízi evezés központjaiként ismert folyók a torkolatuk felé haladva egyre finomodóan sok hordalékot raknak le; a síkságon termékeny és mezőgazdaságilag értéktelen, nehezen vagy egyáltalán nem hasznosítható, mozgásban lévő homokdűnés területek váltakoznak. A közeli települések és termőföldek védelme érdekében az 1960-as évektől az állam erdőket telepített a homok megkötésére. Egy egyedi környezeti probléma is jelentkezik a térségben, hiszen a beleki homokföveny az ál-cserepesteknősök (*Caretta caretta*) egyik legjelentősebb törökországi költőhelye (KUVAN, Y. 2005), amelyet a tengerparti tömezturizmus erőteljesen veszélyeztet.

1. ábra Az Antalyai-öböl turisztikai adottságai
Figure 1 Touristic potentials of the Antalya Bay

A helybeliek által Akdenizként ('fehér-tenger') emlegetett tenger partját északról félkörívben körülölelő, 1600–3000 m magas, még áprilisban is hófedte Toros karsztos mészkővonulatainak köszönhetően a táj teljes joggal rászolgált a Török-Riviéra elnevezésre. Ugyanazt a kellemes szurdokokkal, kanyonokkal, barlangokkal és vízesésekkel kiegészült mediterrán miliót adja (*1. kép*), mint a klasszikus névadó a Ligur-tenger partján (MICHALKÓ G. –RÁTZ T. 2005). A magas hegyek, visszatartva az északi hideg szeleket és felfogva a délről érkező meleget, az ország egyik legkedvezőbb klímáját hozták létre Antalya térségében (KOZAK, N. et al. 2008). A tipikus mediterrán éghajlat elegendő nedvességet nyújt a térség növényzetének, mert az éves csapadékmennyiség a domborzati viszonyoknak köszönhetően meghaladja az 1000 millimétert (PROBÁLD F. 1996). Igaz, annak eloszlása szélsőséges, az őszi és téli időszakra összpontosul, ennek köszönhető, hogy a Beydaglari-hegységben, leginkább Saklıkent térségében síelni, míg a tengerparton golfozni és úszni lehet igény szerint. A környezet adottságai kifejezetten előnyösek a golfturizmus számára.

1. kép Mediterrán golfpálya miliője a Carya Golf Clubban (a szerző felvétele)
Photo 1 The Mediterranean milieu of a golf course in Belek, Carya Golf Club (author's photo)

A kedvező természetföldrajzi környezetnek már az ókori civilizációk is jelentőséget tulajdonítottak, különösen a termékeny alföldi területeknek és később jól kiépített kikötőknek köszönhetően több kultúra is jelentős nyomot hagyott a mai Antalya térségében. Kiemelkedik közülük a görög, és különösen a római emlékek sokasága, többek közt Aszpendosz, Perge és Side kultúrtörténeti emlékei (kulturális turizmus), illetve Antalya középkori ottomán Kaleiçi negyede (GYURICZA L. 2008, *1. ábra*). A mezőgazdaság mintegy 9000 éve meghatározó a területen, így természetes, hogy a síkságon élő lakosság egyik alaptevékenysége a zöldség- és gyümölcsstermesztés (PROBÁLD F. 1996). Ezt több évszázados hagyományokra épített öntözéses módszerrel, ma már többnyire fóliasátrak alatt (*2. kép*) végzik. A helyi lakosság korábban önálló gazdálkodása mellett (SÜLI-ZAKAR I. 2002) megjelent a turisták fogyasztására való termelés is, nagyobb bevételeket biztosítva a mezőgazdaságban dolgozóknak, a kereslet növekedése leginkább a helyi éttermek és üdülőgyüttesek megrendeléseinek köszönhető. Jelentős a hagyományos török kézműipar,

valamint az azt közvetítő kereskedelem is; a kézműipar reneszánszát éli, hiszen számos ősi mesterséget tart el a térségben összpontosuló, fizetőképes, nemzetközi kereslet, amit a turizmus keltett (PUCZKÓ L.–RÁTZ T. 2005). A társadalmi-gazdasági változások magával hozták a szolgáltatások fejlődését, az árukínálat sokszínűségét és specializációját. A tengerparti települések a nemzetközi igényekhez igazították kínálatukat, a hagyományos termékek mellett megjelent a nyugati sport-, golfruházati termékek sokszínűsége, és ezzel a helyi lakosság egy része a turisztikai jellegű fejlesztések hasznélvezőjévé vált. A fejlődés oda vezetett, hogy Antalya környékén a szolgáltató szektor munkaerővonzó szerepe kiemelkedővé vált.

2. kép Fóliasátras kertművelés Belek határában (a szerző felvétele)
Photo 2 Horticulture under plastic foils nearby Belek (author's photo)

A törökországi golturizmus fejlesztése

A nemzetközi idegenforgalom jövedelmezőségének köszönhetően napjainkra Törökország második legjelentősebb iparága lett a turizmus, amely a gazdaságfejlesztésben is fontos szerepet játszik. Ennek az eredménynek az eléréséért sokat tett a már 1963-tól létező, önálló Turizmus Minisztérium (DUMAN, T.–KOZAK, M. 2010) – neve 2002 óta Kulturális és Turizmus Minisztérium –, amely koordinálta az exportorientált fejlesztésekként kezelt turisztikai beruházásokat (SAVAS, B. et al. 2010). A török kormány kezdetben a klasszikus tengerparti üdülturizmus (3S = Sun, Sea, Sand) létrehozásával az ország turizmuspiaci helyzetének megerősítését célozta meg, majd a fejlődés további szakaszában a turisztikai szuprastruktúra (azaz a kereskedelmi szálláshelyek, vendéglátóegységek, ajándéküzletek, légitársaságok, utazási irodák, pénzváltók, információs irodák stb.; MICHALKÓ G. 2007) növekedését, kihasználtság mutatóinak emelését támogatta; Antalya és Belek térségében pedig a spanyol és portugál példát követve a tengerparti „golf resort” típusú fejlesztéseket (golfpálya, hotel és egyéb szolgáltatások együtt; READMAN, M. 2003) részesítette előnyben (KPMG 2010). Ezzel a lépéssel megoldást találtak az 1980-as évek elejétől – a nyi-

tott kapuk politikája bevezetése és a nemzetközi befektetők országba csábítása során – épült jelentős szállodai kapacitások korábbi 5–6 hónapos kihasználtságának növelésére, az erőteljes szezonális visszaszorítására is. A program keretében hosszas vizsgálódás és alapos előkészületek után az 1990-es évek első felében Belekben az állami tulajdonban lévő tengerparti erdősített területeken hosszú távú földbérlettel lehetővé tették a – később egyéb sportpályákkal kiegészülő – golfkomplexumok építését a magántőke számára, a feltételek megteremtésével elindították a golfturizmus robbanásszerű előretörését, ami napjainkra a török idegenfogalom egyik alappillére lett (KPMG 2010). 1994-től gomba módra szaporodtak a golfpályák (1. táblázat), a fejlesztés a már meglévő szállodák ingat-

1. táblázat – Table 1

A golfpályák számának növekedése Törökországban a kezdetektől 2011-ig
The growing number of golf courses in Turkey from the beginning to 2011

Golfklub neve	Golfpálya neve	Település	Lyukak száma	Megnyitás éve
Istanbul Golf Club		Isztambul	9	1895
Klassis Golf & Country Club		Isztambul	18	1994
National Golf Club	Championship Course (Academy Course)	Belek/ Kadriye	18 (9)	1994 1994
Kemer Golf & Country Club		Isztambul	18	1995
Gloria Golf Club	The Old Course	Belek	18	1995
TAT International Golf Club	The Forest Course The Mediterranean Course The River Course	Belek/ Kadriye	9 9 9	1998 1998 1998
Robinson Golf Club Nobilis		Belek	18	1998
Gloria Golf Club	The Gloria Verde Course	Belek	9	2001
Antalya Golf Club	The Pasha Course The Sultan Course	Belek/ Kadriye	18 18	2003 2003
Gloria Golf Club	The New Course	Belek	18	2004
Kaya Eagles Golf Club		Belek/ Kadriye	18	2005
Cornellia Faldo Golf Club	The King Course The Prince Course The Queen Course.	Belek	9 9 9	2006 2006 2006
Sueno Golf Club	The Pines Course	Belek	18	2006
Sueno Golf Club	The Dunes Course	Belek	18	2007
Carya Golf Club		Belek/ Kadriye	18	2007
Montgomerie MAXX Royal Golf Club	The Montgomerie Course	Belek	18	2008
Lykia Links Golf Club	The Championship Course (The Academy Course)	Belek	18 (9)	2008 2008
Vista Park Golf Resort	Milas Course Halikarnus Course	Bodrum/ Muğla	18 18	2008 2011

Forrás/Source: www.golfturkey.com

lanfejlesztésével párosulva igazi „golf resortokat” hozott létre. Ez a politika az államilag irányított terület-, és turizmusfejlesztés kitűnő példája, de egyben magában hordozza az infra- és szuprastruktúra-fejlesztés veszélyeit, a nemzetközi keresletnövekedés öngerjesztő spirálját (AUBERT A. 2007), valamint felveti a fenntarthatóság kérdéskörét.

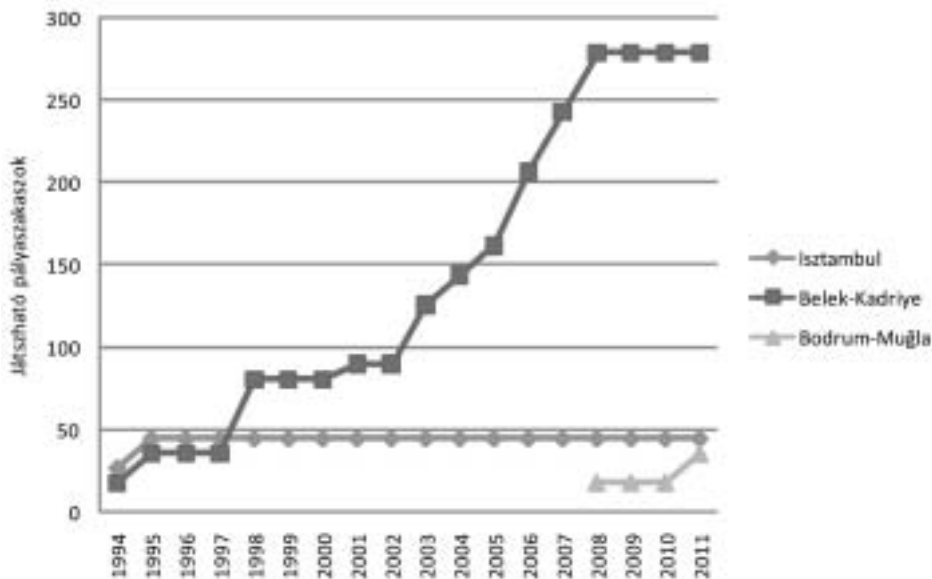
A 1. táblázatban szereplő adatok jól illusztrálják, hogy golfklubonként több variációban játszható pályákat alakítottak ki, pl. a TAT International Golf Club 3-szor 9 lyukas pályáin a 18 lyukú nemzetközi sztenderd több módon teljesíthető. A golfpályák építése erőteljes földrajzi koncentrációval zajlott le Törökországban, hiszen csak három golfközpontról beszélhetünk. Elsőként Isztambulban, az ország legnagyobb városában a gazdasági-pénzügyi központ mellett, a helyi klubtagokra alapozva épültek pályák, ahol a vizsgálat időszakában a golfturisták által lejátszott körök száma alig 7%, és az országban megjátszható szakaszok (lyukak) csupán 12,5%-a található (2. ábra). Ezzel párhuzamosan

2. ábra A golfközpontok Törökországban 2011-ben
Figure 2 The Turkish golf centres in 2011

az 1990-es évek közepétől indult el a „beleki golfpart” első pályáinak építése a tengerparti tömegturizmus infra- és szuprastruktúráját felhasználva (3. ábra). A 15 török golfklubból, amely összesen 24 pályát és 2 golfakadémiát üzemeltet, 11 klub Belek térségében létesült 19 pályával és 2 golfakadémiával (KPMG 2010). Ez világszinten is egyedülálló golfpályakoncentrációt eredményezett, mert a török golfpályaszakaszok 77,5%-a Belek 15–20 kilométeres partszakaszán található, ráadásul az itt golfozók 97%-a golfturista és csupán 3%-a klubtag. Itt nemcsak 18 lyukas pályák vannak, hanem előfordul több 27, 36 és 45 lyukas golfkomplexum is (1. táblázat). A golfkínálat fennmaradó 10%-a Bodrum–Muğla térségében összpontosul (3. ábra), amely jelzi a beleki területek „megteltét” követő további fejlesztési lehetőségeket.

Az évtizedeken át tartó fejlesztések, a dinamikus állami és magánberuházások eredményeként Törökország turisztikai teljesítménye óriásit fejlődött, évi kb. 27 millió külföldi érkezésével a világ 7. leglátogatottabb desztinációja lett, a turizusból származó bevételeivel (22 milliárd dollár, WTO 2010) pedig az előkelő 10. helyre került. A már említett beruházások azt is eredményezték, hogy az ország „turisztikai fővárosa” Antalya lett a második legforgalmasabb nemzetközi légitikötővel (16,2 millió külföldi, 2,6 millió belföldi utas – MTC 2008). A modern repülőtéri infrastruktúra fontos szerepet játszott a beleki luxusüdülők létrejöttében is, hiszen az igényesebb turisztikai szegmenseknél az

3. ábra A játszható pályaszakaszok számának alakulása a törökországi golfközpontokban 1994–2011 között
 Figure 3 The number of the playable holes in Turkish golf centres between 1994-2011

attrakciók jó és gyors megközelítése (max. 30 km-es távolság) alapfeltétel (DUMAN, T. –KOZAK, M. 2010). Belek térségében az üdülőhelyhez kapcsolódó szolgáltatásokat is nyújtó golfpályák munkahelyteremtő-képességét jelzi, hogy átlagos munkaerőigényük 41 fő, szemben az Isztambul melletti 23 fővel (KPMG 2010).

KOZAK, N. et al. (2008) kutatásai szerint néhány szabadidős tevékenység, köztük a síelés és golfozás az átlagnál érzékenyebb az éghajlati viszonyokra, ez pedig a turizmusban oly fontos szezonális kérdését veti fel. A fő küldő területek (Németország, Egyesült Királyság, Skandinávia) nyarán a játékosok a hazai golfklubjaikban játszanak, és csak az ottani – holt időszaknak minősíthető – rossz időben indulnak el délre sportolni. Ugyanakkor a törökországi nyári hőség sem kedvez a golfozóknak, ez szezonon kívüli időszak. Az éghajlati tényezők tehát – ahogy az a turizmus egészére is jellemző – ún. „push-faktorként” jelennek meg a nemzetközi golfturizmusban. Ez adatokkal is alátámasztható: 2010-ben a tavaszi előszezonban (február–május közepe) és az őszi utószezonban (szeptember vége –december közepe) közel 125 000 golfozó szállt meg Belekben, egységként eltérően, hozzávetőlegesen 3–6%-kal emelve a szállodák éves foglaltsági mutatóit, miközben a golfozók által eltöltött kb. 850 000–900 000 vendégéjszaka mintegy 170–210 millió euró, „all inclusive” csomagokból származó bevételt eredményezett. Ráadásul a 2009. és a 2010. évi adatok egyaránt átlagosan évi 10%-os növekedést mutatnak, ami kiemelkedőnek számít, hiszen 2008-tól a nemzetközi turizmust is sújtja a gazdasági válság. Elmondható, hogy a golf terén Belek a mediterrán térség leggyorsabban fejlődő célállomása lett (KPMG 2010; saját mélyinterjúk 2010). A 2011 elején kirobbant észak-afrikai és közel-keleti politikai mozgalmak hatására ez a növekvő tendencia folytatódhat.

A beleki golfturizmus bevételei általában december-február között egy figyelemre méltó szolgáltatási többlet igénybevételével egészülnek ki. Ebben az időszakban ugyanis kb. 700 labdarúgócsapat érkezik átlagosan 2 hetes időtartamú edzőtáborozásra; ez minimálisan

25–30 fős csoportokat jelent, amelyek a golfpályák mellett épített füves labdarúgópályákon edzenek, és hagynak a szálláshelyeken csapatonként átlagosan napi 2000–3000 eurót (Koc, E. 2005).

A beleki golfpálya-beruházások és a környezetvédelem

Gyakran hangoztatott ellenérv a golfpálya-beruházásokkal szemben, hogy a mesterséges létesítmények együttese több okból is jelentősen árt a földrajzi környezetnek. A KUVAN, Y. (2005) által felsorolt érvek között a természeti erőforrások túlzott igénybevétele, a nagymértékű vízhasználat, a vegyszerek bemosódásának negatív következményei, az agresszív pázsítfűfélék miatt az endemikus fajok visszaszorulása, a környezetvédelem és helyi lakosság igényeinek figyelmen kívül hagyása, valamint utóbbiak boldogulásának háttérbe szorulása szerepel hangsúlyosan. Egyes száraz és félszáraz térségekben a golfpályák vízigénye (öntözés) valóban az emberi ivóvízfogyasztás rovására megy (MARKWICK, M. C. 2000); a túlzott környezeti átalakításoktól való félelem és fenntartás napjainkban nemcsak a külföldi, hanem a hazai vízparti nagyszabású beruházások tervei kapcsán is megfigyelhető (NAGY L. 2009). Éppen ezért az általánosítás előtt célszerű összefoglalni a térségben végbement turisztikai fejlesztések, elsősorban a beleki golfturizmus egyedi sajátosságait:

- a golfklubok már létező infrastruktúrára és turisztikai szuprastruktúrára települtek;
- a golfpályák egymás tőszomszédságában épültek, ezért – szemben más nemzetközi tengerparti golfpálya-beruházásokkal (CORREIA, A. et al. 2006; PETAR, S. 2010a; KISS R. – BAKOS T. megjelenés alatt) – a világon egyedülálló területi koncentráció jött létre;
- a golfturistáknak „all inclusive” (golf, szállás, étkezés, transzfer) típusú csomagokat ajánlanak;
- jól szervezett minibuszos szállítási rendszert hoztak létre, ami kényelmes, a golfjátékosokat megcélzó szolgáltatás (pl. fogyaszthatnak alkoholt a játék után, mert nem vezetnek);
- a turizmus szervezés a települési-(kis)térségi marketing és turisztikai desztináció menedzsment (TDM) mintapéldája: a beleki golfklubok közösen, a kereslet igényeihez alkalmazkodva hirdetik a „golfpartot” (sajnos az ilyen szakmai összefogás a hazai város- és településmarketingben ismeretlen; KOZMA G. 2010);
- a turisztikai létesítmények jelentős és visszafordíthatatlan környezeti átalakítást eredményezve épültek ki, állami irányítással;
- a turizmus és környezetvédelem kérdésében az állami prioritás az előbbi mellett szólt.

Aggályosnak tűnhet, hogy a turisztikai fejlesztéseket központilag határozták meg, s nem a helyi önkormányzatoknál (ahol egyébként is hiány volt szakemberből, tőkéből), így nem volt megfelelő a helyi érdekvényesítés. Az állami földterületeket, esetünkben a homok megkötésére telepített erdőket 49 éves időtartamra bérbe adták (ERKUS-ÖZTÜRK, H. 2010), majd engedélyezték, hogy az 1961–1987 között ültetett, kevés állami bevételt hozó erdőtelepítéseket megritkítva először tengerparti üdülőhellyé alakítsák (*80-as évek), később a homok megkötését biztosító sportpályákat építsenek (*90-es évek), és újabb hotelekkel bővítsék azokat (2000-es évek). A tengerparti szálláshely-épületegyüttesek szárazföld felé eső részén a meglévő erdők jelentős csökkentésével mezőgazdaságilag értéktelen, ökológiailag jelentős földrajzi környezetet alakítottak át a sportturizmus számára (BÁNHIDI

M. 2006; RÁTZ T. – KISS, R. 2006), illetve vontak gazdasági hasznosításba, amely változásokkal a táj arculata módosult (3. kép).

Az antropogén környezetátalakítás mértékére megdöbbentő példa, hogy a Belek környéki erdők faállományának 41,4%-át vágták ki a golfpályák és az ötszintes szállodák építéskor (KUVAN, Y. 2005, 2010). KUVAN, Y. – AKAN, P. (2005) vizsgálták az erdőirtás következményeit, a légszennyezést, a természeti erőforrások kimerülését és az emelkedő környezettudatosságot is. A helyi lakosok a legsúlyosabbnak az erdők rovására történő turisztikai fejlesztéseket tartották, még akkor is, ha tisztában voltak a turizmus pozitív szocio-kulturális és gazdasági hatásaival (LIU, J. C. – VAR, T. 1986), ám mivel nem volt beleszólásuk a folyamatok irányításába, a döntések meghozatalába, a beleki fejlesztések fenntarthatóságát és szakszerűségét firtató megítélés árnyaltabb képet kap. Még akkor is, ha ennek – érthető okokból – gyökeresen ellentmond a golfklubok menedzsmentjének véleménye (mélyinterjúk 2010).

Amíg KUVAN, Y. (2010) szerint a legerdőbb tengerparti részt erdőként kellett volna megóvni, addig GANGE, A. C. et al. (2003) úgy véli, hogy nem lehet általánosítani a golfpályáknak a környezetükre, a helyi élővilágra gyakorolt kedvezőtlen hatásait, hiszen egy golfpálya területének 25–40%-a nem játéktér, ami megmarad a helyi növény- és állatvilág számára. Nyilvánvaló, hogy a beleki erdők kivágása és átalakítása után annak elsődleges szerepe – a tengerparti homokdűnék mozgásának megakadályozása – nem változott meg. Az is tény, hogy egyfelől nem tipikus fakitermelésre irányuló erdőgazdálkodás működött a térségben, így a faállomány értéke nem mérhető a tudatos erdőtelepítésekéhez, ugyanakkor másfelől jelentős zöld felszín és a helyi lakosság rekreációs területe szűnt meg az erdők golfpályákká alakításával.

Máshol is ismertek olyan esetek, ahol a tömegturizmus kiszolgálására felelőtlenül épített mesterséges környezet (utak, csatornák, vezetékek, szállodák, és golfpályák) a helyi környezetben vissza nem fordítható károkat okoztak, és mindez a természeti erőforrások felélésével is párosult. Érdeemes ezért objektív szempontok szerint az érveket és ellenérveket áttekinteni, hiszen a golfpályák megítélésében jelentős különbség mutatkozik a golfozók és nem golfozók között (RÁTZ T. – KISS R. 2010).

Az alábbiakban áttekintjük, hogy a KUVAN, Y. (2005) által fentebb már említett ellenérveket kibővítve hogyan hangzanak a beleki golfpályák építését illetően a környezetvédők félelmei, és milyen válaszokat adtak, ill. adhatók ezekre az aggodalmakra.

a) A túlzott vízkivétel és vízhasználat az emberi fogyasztás rovására megy, különösen a fejlődő világ országaiban.

Válaszok, illetve intézkedések:

- a hegyekből érkező bővizű folyók vizét a golfpályák csak utolsóként hasznosítják, így azok sem a helyi lakosság, sem a mezőgazdasági területek vízigényét nem veszélyeztetik; azt az édesvizet használják csak fel, amely végül a tengerbe ömlene;
- minden pályán – éppen öntözés céljából – felfogják és visszatartják a szélsőséges eloszlású csapadékvizet a pályákon kialakított tavakban, víztározókban, így csökkentik a vízkivételt a folyókból;
- a pályák különösen nyáron igen nagy mennyiségű vízszükséglete az esti öntözés során szabályozható, az időjárási körülményekhez alakítható, így nincs vízpazarlás;
- a homok ideális egy golfpálya alapjának, a túlóntozást is megakadályozza, és gyorsan elnyeli a téli bőséges csapadékot,
- a világhírű golfpályatervezők kihasználták a homok adta előnyöket, a kiváló csapadékelvezető és talajadottságoknak köszönhetően páratlan vonalvezetésű, kihívásokkal teli, élményt biztosító pályák épültek.

3. kép Jól látható a kivágott erdők aránya a Montgomerie MAXX Royal Golf Clubban;
a háttérben Belek (a szerző felvétele)

Photo 3 It is easy to see the size of deforestation in the Montgomerie MAXX Royal Golf Club;
in the background Belek (author's photo)

b) A túl sok vegyszer használata során kemikáliák kerülhetnek a talaj- vagy folyóvízbe (esetleg a tengerbe).

Válaszok, illetve intézkedések:

- a mezőgazdasági műtrágyázással össze nem hasonlítható azon szerek mennyisége és minősége, amelyek a pályák karbantartásakor a talajba kerülnek;
- a növényvédőszer, gyomirtók, permetszerek talaj-, folyó- vagy tengervízbe jutásának kicsi az esélye, mert egyrészt csak olyan helyi kezeléseket végeznek el, amelyek területe nem az egész pályát fedi, másrészt az alkalmazott növényeknél olyan modern, helyben bemosódó tápanyagokat, szereket alkalmaznak viszonylag kis mennyiségben, amelyek nem kerülnek nagy mélységbe, a földben könnyen feloldódnak;
- az állandó (napi) felügyelet lehetővé teszi az azonnali beavatkozást, ha fertőzések, gombák jelennek meg estleges szélsőséges időjárási körülmények között, így azok továbbterjedésétől nem kell tartani;
- a golfpályákon a károsanyag-kibocsátás minimális, hiszen a golfkocsik és egyes karbantartógépek (bár nem mind) elektromosan működnek.

c) A jövevény növények kiszorítják az őshonos fajtákat, felborul az ökoszisztéma, fajok tűnnek el.

Válaszok, illetve intézkedések:

- a térségben honos fajtákból telepített erdők egy része a pályákon és a pályák mentén is megmaradt, éppen ez adja a pályák valódi karakterét, hangulatát, igazi mediterrán miliójét, egyedi vonzerejét;

- a pályák megépítésével a helyi bioszféra teret veszített, ugyanakkor folyamatosan felügyelt állapotban, szakértő szemek előtt fejlődik, sokkal inkább, mint tette ezt a gazdátlan erdőben;
- a terület növényzettel jobban borított, mint korábban, ez a homok további megkötését eredményezi;
- a csapadékvíz felfogására kialakított tavak új, nem káros édesvízi társulások megtelepedését teszik lehetővé, új fajok megjelenésével színesítik a természeti környezetet.

d) Az erdőszültségi csökkenése a levegő szennyezettségét növeli.

Válaszok, illetve intézkedések:

- a golfpályák egy mezőgazdasági tevékenységre alkalmatlan területen épültek, ahol a tengerparti homokdűnék mozgását megakadályozó erdőt telepítettek, ezért itt nem klasszikus erdőgazdálkodás folyt;
- a pályaépítés során megőrizték a parti homokdűnék kötöttségét, az erdőszítés alapfunkciója továbbra sem változott: nem mozog a homok, nem veszélyezteteti sem a lakott településeket, sem a mezőgazdaságilag hasznosított földeket;
- a tervezési munkák során a golfpályák menedzserei egybehangozóan jelezték, a környezettudatos és értékteremtő természetátalakítás és az erdős ligetek megőrzése közös érdek, miáltal valósággal a térség védjegyévé váltak az erdőszésekben kialakított golfpályák.
- a füves területek oxigénkibocsátása sem elhanyagolható, a levegő szennyezettségét továbbra is csökkentik a megművelt zöld területek, a művelt területen porviharok sem keletkeznek,

e) Megnő a terület terheltsége a tömegturizmus hatására.

Válaszok, illetve intézkedések:

- a fejlesztések olyan állami területeken indultak meg, amelyek (intenzív) hasznosítására korábban nem volt példa, így ahelyett, hogy paragon hevernének, gazdaságilag hasznossá tettek korábban bevételt nem hozó területeket, amelyeknek ráadásul a megjelenése, rendezettsége a közparkok szintjéhez mérhető, vagy azt meghaladó;
- a golfpályák megépítésével egy magasabb imázssal, értékkel rendelkező zöld környezet jött létre.

Nem teljesen környezeti probléma, de azért felvetődött még egy ellenérv a beleki golffejlesztésekkel kapcsolatban, mégpedig hogy a foglalkoztatottságot tekintve a helyi lakosok csak alkalmazottak lehetnek, vezető állásba nem kerülhetnek. Ez csak részben igaz, van mód és lehetőség karrierépítésre (pl. a 11 beleki golfklubból jelenleg is csak két helyen nem török a menedzser), másrészt az említett problémánál sokkal fontosabb, hogy a pályaépítések új munkaalkalmakat biztosítanak, hiszen fenntartásuk több munkaerőt igényel, mint a hasonló nagyságú erdőterület gondozása, a minőség biztosítása pedig szakismeretet igényel, ami szinte megköveteli a helyi munkaerő átképzését, fejlesztését.

Összefoglalás

Örök dilemma egy turisztikai jellegű fejlesztés gazdasági, szociokulturális hatásainak és a természeti környezet átalakításának összevetése, így a sokat vitatott golfpályaépítések különös súllyal jelennek meg a vitákban a fejlesztések ellenzői és támogatói között. Esetünkben a Török-Riviéra keleti részén a tengerparti tömegturizmus mellett a sporttu-

rizmus megjelenése adott izgalmas áttekintésre okot mind a beruházók, befektetők, mind a környezetvédők oldaláról. Jelen tanulmány bemutatta a két oldalnak a golfpályaépítésekhez és azok környezeti hatásaihoz fűzött véleményét. Az érvek és ellenérvek összevetésének eredményeként megítélésünk szerint a továbbiakban javasolt lenne a térségben újabb erdőtelepítések elindítása, a technősök tojáslerakójaként ismert homokos tengerpartok erőteljesebb védelme, az azokon való tengerparti üdülőturizmus megakadályozása, a környezettudatos fejlesztések alkalmazása, a természeti erőforrások megőrzése és a helyi önkormányzatok helyzetbehozása. A turizmusföldrajz oldaláról nézve azt is megállapíthatjuk, hogy egy páratlan turisztikai attrakció létesült, és a jelentős környezeti hátrányai ellenére egy nemzetközileg ismert, kedvelt desztináció jött létre, amelynek további bővítése nagy elővigyázatosságot és a helyiek igényeinek figyelembevételét követeli meg.

KISS RÓBERT

Kodolányi János Főiskola Turizmus Tanszék, Székesfehérvár

robertkiss@kodolanyi.hu

IRODALOM

- AUBERT A. (szerk.) 2007: A térségi turizmuskutatás és tervezés módszerei, eredményei. – Bornus Nyomda, Pécs. 391 p.
- BÁNHIDI M. 2011: Sportföldrajz. – Dialóg Campus, Budapest–Pécs. 223 p.
- BÁNHIDI M. 2006: A sport szerepe a turizmusban. – In: LŐRINCZ I. (szerk.): Apáczai Napok 2006 – „Hagyomány és Fejlődés” Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet II. Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Győr. pp. 250–262.
- CORREIA, A. – VIDEIRA, N. – ALVES, I. – RAMIRES, C. – SUBTIL, R. – MARTINS, M. V. 2006: Tourism golf scenarios: The Algarve case. – *Tourism and Hospitality Research* 6. 3. pp. 179–196.
- DUMAN, T. – KOZAK, M. 2010: The Turkish tourism product: differentiation and competitiveness. – *Anatolia* 21. 1. pp. 89–106.
- ERKUS-ÖZTÜRK, H. 2010: Planning of tourism development: the case of Antalya. – *Anatolia* 21. 1. pp. 107–121.
- GANGE, A. C. – LINDSAY, D. E. – SCHOFIELD, J. M. 2003: The ecology of golf courses. – *Biologist* 50. 2. pp. 63–68.
- GYURICZA L. 2008: A turizmus nemzetközi földrajza. – Dialóg Campus, Pécs. 319 p.
- KISS R. – BAKOS T. (megjelenés alatt): A golfturizmus kínálati elemeinek a vizsgálata Kenyában, Mombasa térségében. – V. Magyar Földrajzi Konferencia, Pécs.
- KISS R. – RÁTZ T. (2007) Golf és turizmus – a magyarországi golfpályák összehasonlító elemzése. – In: LŐRINCZ, I. (szerk.): Apáczai Napok 2006 – „Hagyomány és Fejlődés” Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet I. Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Győr. pp. 347–364.
- KOC, E. 2005: New product development in the Turkish tourism market: the case of football tourism. – *Journal of Sport Tourism* 10. 3. pp. 165–173.
- KOZAK, N. – UYSAL, M. – BIRKAN, I. 2008: An analysis of cities based on tourism supply and climatic conditions in Turkey. – *Tourism Geographies* 10. 1. pp. 81–97.
- KOZMA G. 2010: A sport szerepe az önkormányzatok marketingtevékenységében. – *Földrajzi Közlemények* 134. 4. pp. 431–441.
- KUVAN, Y. 2005: The use of forests for the purpose of tourism: the case of Belek Tourism Centre in Turkey. – *Journal of Environmental Management* 75. 3. pp. 263–274.
- KUVAN, Y. 2010: Mass tourism development and deforestation in Turkey. – *Anatolia* 21. 1. pp. 155–168.
- KUVAN, Y. – AKAN, P. 2005: Residents' attitudes toward general and forest-related impacts of tourism: the case of Belek, Antalya. – *Tourism Management* 26. 5. pp. 691–706.
- LIU, J. C. – VAR, T. 1986: Residents attitudes toward tourism impacts in Hawaii. – *Annals of Tourism Research* 13. 2. pp. 193–214.
- MARKWICK, M. C. 2000: Golf tourism development, stakeholders, differing discourses and alternative agendas: the case of Malta. – *Tourism Management* 21. 5. pp. 515–524.
- MICHALKÓ G. 2007: A turizmuselmélet alapjai. – Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- MICHALKÓ G. – RÁTZ T. 2005: A mediterrán turisztikai miliő. – *Turizmus Bulletin* 9. 2. pp. 28–35.

- MICHALKÓ G. 2005: Turizmusföldrajz és humánökológia. – Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár – MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 213 p.
- Ministry of Culture and Tourism (MCT) 2008: TOP 20 International and domestic tourist arrivals in turkish cities.
- NAGY L. 2009: A Velencei-tó partján megvalósuló turisztikai célú beruházások hatása a táji örökségre. – In: AUBERT, A. – BERKI, M. (szerk.): Örökség és Turizmus. PTE TTK Földrajzi Intézet, Pécs. pp. 347–353.
- PETAR, S. 2010: The development of tourism through the construction of golf courses. – Acta Turistica Nova 4. 1. pp. 1–21.
- PROBÁLD F. (szerk.) 1996: Afrika és a Közel-Kelet földrajza. – ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 391 p.
- PUCZKÓ L. – RÁTZ T. 2005: A turizmus hatásai. – Aula Kiadó, Budapest. 496 p.
- RÁTZ T. – KISS R. 2006: A golfozás, mint aktív turisztikai tevékenység Magyarországon. – Magyar Sporttudományi Szemle 7. 27. pp. 22–26.
- RÁTZ T. – KISS R. 2010: The attitudes and activities of Hungarian golfers: an analysis of domestic demand. – In: DOMBAY S. – MAGYARI-SÁSKA ZS. (szerk.): III. International Conference „The Role of Tourism in Territorial Development”. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca. pp. 291–305.
- READMAN, M. 2003: Golf tourism. – In: HUDSON, S. (szerk.): Sport and adventure tourism. The Haworth Press, New York. pp. 165–202.
- SAVAS, B. – BESKAYA, A. – SAMILOGLU, F. 2010: Analyzing the impact of international tourism on economic growth in Turkey. – ZKU Journal of Social Sciences 6. 12. pp. 121–136.
- SÜLI-ZAKAR I. 2002: A világ mezőgazdasága. – In: TÓTH J. (szerk.): Általános társadalomföldrajz I. Dialóg Campus, Pécs. 486 p.
- World Tourism Organisation (WTO) 2010: Annual Report.
- KPMG 2010: Golf Benchmark Survey 2010. Letöltés ideje: 2011. március 13. http://www.golfbusinesscommunity.com/article/golf_benchmark_survey_2010_turkey. Letöltés ideje: 2011. november 10.
- <http://turkeytourism.com/category/belek>. Letöltés ideje: 2011. november 10.